

**ФЕНОМЕН «ВТРАЧЕНОГО ПОКОЛІННЯ»
ТА ЙОГО ВІДОБРАЖЕННЯ
В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АВСТРИЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ**

Тарас Дзись

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької філології
та методики навчання німецької мови
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Анатолій Катериняк

*асистент кафедри німецької філології
та методики навчання німецької мови
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Думки Й. Рота з його публіцистики 1920-х — початку 30-х років складаються в певну систему ідей, яка корелює з ідеологічною позицією та світовідчуттям Богдана Лепкого того ж періоду. І хоча ідейні акценти Й. Рота стосовно української національної самобутності з другої половини 30-х років ХХ століття набували іншої спрямованості, все ж таки є достатні підстави виділяти типологічні відповідності у структурі художнього світу обраних у тут для аналізу творів: “Втеча без кінця” Й. Рота і “Зірка” Б. Лепкого, вбачати в них прояви, відгомін традиції “мандрівної літератури” [4; 141].

Суттєві відмінності мотиву “мандрівки” протагоністів Й. Рота й Б. Лепкого, їхніх вражень, здобутих у подорожах до Галичини, полягають у тому, що тогочасні “герої” втратили домівку, рідних і навіть країну, яка офіційно була їхньою Батьківщиною. Це сталося не з їх волі, почалося без їхньої ініціативи. “Раптово” почалася війна, внаслідок якої люди, модельовані тепер письменниками, потрапляли у безвихідь. Така ситуація породжувала їх специфічне світовідчуття, яке виявляється в кожному епізоді їх поведінки і — відповідно — проходить наскрізним лейтмотивом у текстах.

Мотиви мандрівки, полону, пошуку коштів для житла і т.под. конкретизуються у спогадах про переміщення і змішування людей різних національностей, державної підлеглості. Подібні мотиви згущуються у романі “Втеча без кінця”, стаючи в композиції твору смислопороджуючими, функціонально важливими чинниками.

Як у типових зразках “мандрівної літератури” (“Reiseliteratur”), важливу роль у проясненні і характеру головного героя твору Франца Тунди, і концепції твору Рота відіграють, крім щоденника, листи протагоніста, в тексті адресовані саме Йозефу Роту. Тут Тунда характеризує свій душевний стан цього періоду (“... *in einem Zustand zwischen Resignation und Erwartung*” – [6; 55]. – “в стані між відчаєм та очікуванням”, “... *daß ich sehr fremd in dieser Welt geworden bin*” – [там само]. – “що я став занадто чужим для цього світу” (пер. наш)).

Розповіді про зустрічі Тунди з рідним братом, про гостину в різних середовищах Німеччини і Парижа, влучні і парадоксальні характеристики різних типів міщан та еліти післявоєнної Європи, ротівські афоризми та узагальнення щодо тогочасної культури — все це прозора виявляє як особливості стильової своєрідності прози письменника, так і типологічні параметри, за якими можна описувати твори відповідної тематики українських письменників з Галичини.

Таким чином, мистецьке втілення концепції “втраченого покоління” отримало текстуальне вивершення в романі “Втеча без кінця” і в широко відомій тепер тезі — заключному акорді: “*So überflüssig wie er war niemand in der Welt*” – [6; 143]. – “Таким зайвим, як він, у цьому світі не був ніхто” (пер. наш).

Твір Б. Лепкого “Зірка” як “повість з повоєнного життя” споріднений із “Втечею без кінця” Й. Рота насамперед тематикою і структурою художнього світу, хоча ідейною спрямованістю, основним емоційно-естетичним пафосом значною мірою відрізняється. Його своєрідність зумовлена українськими реаліями, соціокультурною ситуацією, яка склалася для Лепкого.

Отже, йдеться в “Зірці” про самопочуття і світосприйняття двох учасників першої світової війни з формувань українських січових стрільців.

І на війні, і після її закінчення героєм випала протилежна доля. Контраст як композиційний прийом зумовлений цією вихідною ситуацією і виявляється у кожній деталі поетики повісті “Зірка”, що дуже чітко проявляється вже в експозиції твору. Доктор Барило, як його прозивали в полку, тепер став успішним лікарем, влаштований з сім’єю в добротному будинку і задоволений вигідною лікарською практикою.

Якщо в Тунди “не було любові, не було бажань, не було і надії”, то українському сотникові все рідше “*ввижались червоні плями на стінах*” і “*присипані землею товариші*”, він мав якусь надію, вважаючи, що “*найважливіше: надія і охота до життя*” [1; 599]. А свою постійну мрію сотник обстоював у суперечках з Барилом: “... *вернути до рідного краю і жити працювати для своїх і між своїми <...>, у першу чергу стояти на тому місці, на якому його поставила доля*” [1; 551].

Посилання на Долю в житті, зокрема в різних поведінкових ситуаціях героїв, як бачимо, також споріднюють мотиваційну сферу персонажів українського та австрійського письменників, хоча роль вольових зусиль і

світоглядних орієнтацій в них різна. Спостерігаються і певні типологічні відповідності в стильових тенденціях тих літературно-художніх напрямів, які домінували в 20-х роках ХХ ст. Г. Петросаняк уже докладніше аргументувала “*органічність поєднання особливостей реалізму, романтизму, імпресіонізму*” в художньому світі Й. Рота [3; 16], зокрема зауважувала “*імпресіоністичний та неоромантичний колорит*” у поезиці його малої прози згаданого періоду. Про подібну тенденцію пишуть і дослідники поезики Б. Лепкого.

Велика кількість прикладів з текстів Й. Рота і Б. Лепкого, обраних для аналізу, не тільки ілюструє певні типологічні відповідності в персонажній, фабульно-сюжетній і поведінкових структурах, у багатьох оцінно-образних парадигмах, а й водночас аргументують концептуально-ідеологічне розходження двох митців-сучасників, які художньо втілили свої візії образу світу з погляду “втраченого покоління” 20-х років ХХ століття. Однотипна екзистенційна ситуація, заломлюючись у різних соціокультурних середовищах, дає своєрідні мистецькі явища — співвідосні і разом з тим самодостатні в контексті міжлітературної рецепції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лепкий Б. Твори: У 2 томах. – Т.2. – К.: Наукова думка, 1997. – 693 с.
2. Рот Й. Білі міста. Пер. І. Андрущенко, вступ. ст. Ю. Бедрика. – К.: Смолоскип, 1997. – 213 с.
3. Петросаняк Г. Поетика художньої прози Йозефа Рота: Автореф. дис. ... канд. філол. наук / Львівський нац. унів-т ім. І. Франка. – Львів, 2001. – 19 с.
4. Цибенко Л. Галицький топос австрійської літератури // Вікно у світ – К., 2000. – №2. – С. 137-157.
5. Magris C. Der habsburgische Mythos in der österröichischen Literatur. Neuauflage 2002, Zsolnaj-Verlag, 414 S.
6. Roth J. Die Flucht ohne Ende. Ein Bericht. – Köln: Kippenheuer & Witsch, 1994. – 143 S.